

HISTORIE

150 JAAR REGIMENT VERBINDINGS- TROEPEN

🗨️ Kol bd F.F.M. (Frank) Peersman

In een ander artikel heeft Lkol b.d. Rob Rijntalder (†) zijn herinneringen gedeeld aan het 100- en 125-jarig bestaan van het Regiment Verbindingstroepen. Veel lezers zullen tenminste een deel van die periode ook hebben meegemaakt. Maar het had niet veel gescheeld of zonder een besluit uit 1952 hadden we dit 150-jarig bestaan in 2024 helemaal niet kunnen vieren. →

GEBOORTE

Als datum van oprichting wordt herdacht 18 februari 1874. Dat is de dag dat Koning Willem III het Koninklijk Besluit nummer 2 ondertekende over de vorming van een afzonderlijke afdeling veldtelegrafisten. Een maand later werd per Koninklijk Besluit het onderscheidingsteken voor telegrafisten ingevoerd, dat bestond uit 8 gebundelde bliksemstralen; in goud voor onderofficieren en in rood voor korporaals en manschappen. Telegrafie bestond al langer. In 1852 was de Rijkstelegraaf in gebruik genomen en in 1868 was al het "Reglement op de telegraafdienst te velde" verschenen. Aanleiding om tot een afzonderlijke eenheid voor het leger te velde over te gaan, was de evaluatie van de Frans-Duitse oorlog van 1870/1871.

In geval van mobilisatie zouden telegraafbrigades gevormd worden. In 1877 waren er binnen het Bataljon Mineurs en Sappeurs vier brigades, elk bestaande uit een officier, een sergeant, een korporaal, elf lijnwerkers, vier telegrafisten en zes ordonnansen. Elke brigade beschikte over twee stationwagens, elk bespannen met twee paarden, met een seintoestel van Siemens & Halske, bureel- en schrijfbehoeften en kleine gereedschappen. En daarnaast over een of twee kabelwagens met totaal tien kilometer kabeldraad.

JEUGD

In 1878 werd voor het eerst een eenheid opgericht waarin de telegraaftroepen expliciet herkenbaar waren¹. Dat was binnen het Bataljon Mineurs en Sappeurs de School- en Telegraafcompagnie (de 6e Compagnie), die bestond uit 176 man en onder leiding stond van Kapitein A.E. André de la Porte. De naam was toen nog telegraaftroepen en niet verbindingstroepen. In het najaar van 1880 zou een oefening van de 4e Divisie worden gehouden. Daaraan zou voor het eerst een telegraafbrigade deelnemen. Ik schrijf 'zou' want de oefening werd afgelast.

Kabelkar telefoonbrigade

Telegrafist

In 1880 werd ook de Oorlogstelegraafcommissie opgericht² die de burgerlijke en militaire telegraafdiensten moest afstemmen in tijden van oorlog en de voorbereiding daarop. Die commissie stond onder leiding van de "Directeur van het Etappen- en Verkeerswezen"; verder zaten er twee genieofficieren, een marineofficier en twee hoofdambtenaren van de Rijkstelegraafdienst in.

Bij de legerreorganisatie van 1881 werd de naam "Bataljon Mineurs en Sappeurs" gewijzigd in "Korps Genietroepen"³. In dat Korps Genietroepen zaten veld- en vestingpioniers, spoorwegtroepen en telegraaftroepen. Het korps bestond uit acht compagnieën en de telegrafisten werden ingedeeld in de 7e Spoorweg- en Telegraafcompagnie, onder commando van Kapitein P.C.W. Mossel. In oorlogstijd zouden vier telegraafafdelingen worden gevormd: één voor het Hoofdkwartier van het Veldleger en één voor elk van de divisiestaven.

In 1888 werd vanwege uitbreiding van het Korps Genietroepen de nummering gewijzigd in 8e Spoorweg- en Telegraafcompagnie⁴ en in 1890 kreeg de Spoorweg- en Telegraafcompagnie zelf ook uitbreiding⁵ met een sergeant-majoor, vijf sergeanten, vijf korporaals en vier soldaten-vrijwilligers.

Ook steunverleningen vonden in die tijd ook al plaats. In januari 1890 werden de beschikbare militaire telegrafisten uitgezonden naar het Rijkstelegraafkantoor te Amsterdam, vanwege ziekte van een zeer groot aantal burger telegrafisten. Een jaar later gebeurde hetzelfde naar de stationsdienst van de Staatsspoorwegen.

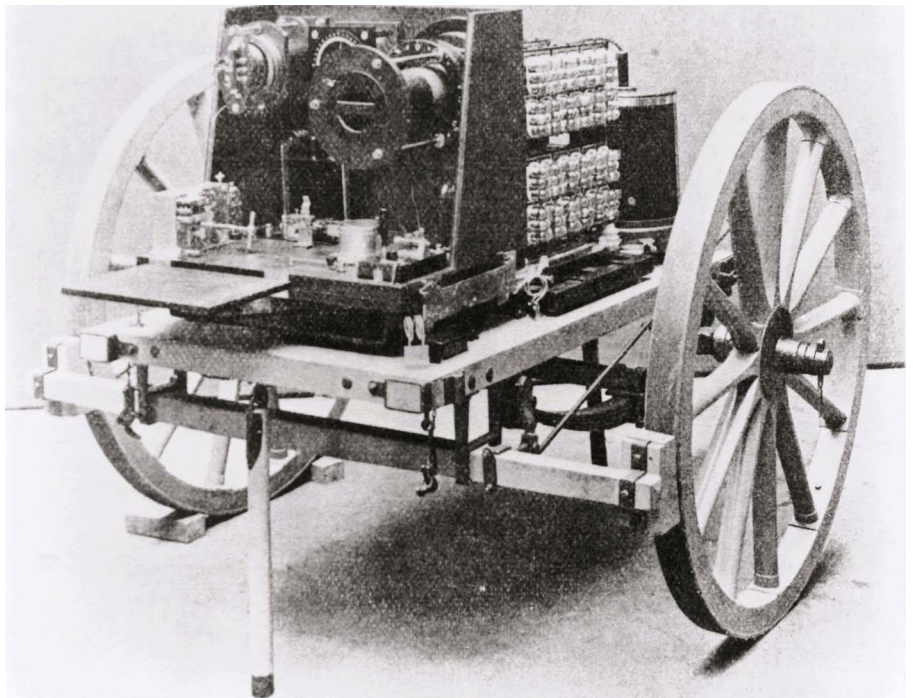
In 1894 werd de oorlogsorganisatie van de vier telegraafafdelingen van het veldleger uitgebreid naar in totaal vier luitnants, negen sergeanten, dertien korporaals, achtentachtig geniesoldaten, acht stationwagens, acht kabelwagens en vijf kabelkarren.

EINDELIJK VOLWASSEN

Reorganisaties waren ook in de 19^e eeuw al aan de orde van de dag, want in 1896 werd de Spoorweg- en Telegraafcompagnie gesplitst in twee afzonderlijke compagnieën⁶. De Telegraafcompagnie werd toen de 9^e compagnie van de inmiddels 10 compagnieën van het Korps Genietroepen, onder leiding van Kapitein J.A. Nebbens Sterling. De sterkte van de compagnie was 238 man. De oorlogsorganisatie van die compagnie bestond uit de Staf van de Militaire Telegraafdienst, 4 telegraafafdelingen voor het leger te velde, personeel voor de Vestingtelegraafdienst en personeel voor de Kustbewaking. Het belang van de militaire telegrafie bleef groeien, want in 1899 werd de Telegraafcompagnie weer uitgebreid.

In 1899 werd ook een onderscheidingsteken voor vaste lijnwerkers ingesteld⁷, bestaande uit de bundel bliksemstralen als voor telegrafisten, maar dan in zilver voor de onderofficieren en in lichtgroene wol voor korporaals en soldaten. Dit onderscheidingsteken in zilver en groen kwam te vervallen in 1923 toen het boekwerk "Uniformen" werd vastgesteld⁸. Ook in de 20^e eeuw gingen de reorganisaties door. In januari 1903 was er een staking bij het personeel van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij, waardoor een groot deel van het treinverkeer meerdere dagen stil kwam te liggen. Daardoor kwam bij de regering de wens om in geval van staking personeel van de genie in te kunnen zetten. Dat resulteerde in een reorganisatie, waarbij het in 1881 opgerichte Korps Genietroepen tot een einde kwam en het Regiment Genietroepen werd opgericht per 1 oktober 1903⁹, dat zou gaan bestaan uit een Staf, een Bataljon Pioniers (bestaande uit een staf en 4 compagnieën), een Bataljon Technische Troepen (bestaande uit een staf, een Telegraaf Afdeling met 2 compagnieën en een Spoorweg Afdeling met 2 compagnieën) en een School- en Depotcompagnie.

Vanwege de voorgenomen oprichting van een vierde divisie werd het aantal telegraafafdelingen voor het leger te velde uitgebreid van 4 naar 5, maar ook de sterkte van de vestingtelegraafdienst werd vergroot en in 1904 werd de 2^e Vesting telegraafcompagnie opgericht onder commando van Kapitein P.J.P. van der Steur.

Radiotoestelkar 1906

De commandant van het Bataljon Technische Troepen zou in oorlogstijd ook Chef van de Militaire Telegraafdienst worden. Amper een jaar na de oprichting zou de organisatie van het Bataljon Technische Troepen alweer worden gewijzigd¹⁰ en werd het aantal miliciens bij de telegraafcompagnieën teruggebracht van 1566 tot 1246.

In 1899 waren in Engeland en Frankrijk proeven genomen met "Marconi's draadloze telegraaf". Daar waar in diverse landen, waaronder de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk en Duitsland, al een paar jaar draadloze telegrafie werd gebruikt in het leger, liet dat in Nederland nog even op zich wachten. De Marine begon in 1903 met proefnemingen en in 1905 werd bij de Genie een proeftoestel systeem Telefunken aangeschaft. In 1906 werden enkele "draadloze karrestations" aangekocht en in 1907 enkele draagbare radiostations. Dat was het begin van de radiotelegrafie in het leger. De opleiding van radiotelegrafisten vond aanvankelijk plaats bij Radio Scheveningen.

Optisch seinen werd bij de Genie al beoefend sinds ongeveer 1873, destijds uitgevonden door Kapitein J.H. Kromhout, naar wie in 1913 de (toen nieuwe) Kromhoutkazerne te Utrecht is vernoemd. In 1905 maakte de Kapitein O. Bueno de Mesquita een studiereis naar Engeland om het "optisch-seinwezen" te bestuderen. Hieruit vloeide voort dat in 1907 een aantal van 24 optische seiners (lamp- en vlagseinen) werden opgenomen in de oorlogsorganisatie van de Telegraafafdelingen. Dat was de officiële erkenning van het optisch seinen ("Toen met seinlamp en vlag ..."). Later - vermoedelijk 1922 - zouden optisch seiners ook een onderscheidingsteken krijgen, namelijk twee gekruiste vlaggen in goud voor onderofficieren en in rood voor korporaals en manschappen, te dragen op de linker bovenarm.

HISTORIE

In 1913 onderging het leger een algehele reorganisatie volgens het stelsel Colijn¹¹. Daarbij werd onder andere het brigadeverband ingevoerd bij de Infanterie en werd ook de Telegraaf Afdeling gewijzigd. De 1^e Compagnie werd een Veldtelegraafcompagnie, bestaande uit 120 man, en de 2^e Compagnie werd een Vestingtelegraafcompagnie, bestaande uit 73 man. Op 2 september van dat jaar betrok het Regiment Genietroepen de nieuwgebouwde Kromhoutkazerne te Utrecht.

In die periode groeide de behoefte aan telefoonverbindingen meer dan voorheen. Op 13 februari 1913 machtigde de Minister van Waterstaat de Minister van Oorlog "tot de aanleg en het gebruik van niet voor het openbaar verkeer bestemde telegrafien en telefonen ten behoeve van de onder zijn Departement ressorterende takken van Staatsdienst". De telegraafafdelingen werden voorzien van telefoonmaterieel en het accent

kwam op de telefoonverbindingen te liggen. Dit blijkt onder andere uit de samenstelling van de Telegraafafdeling van het Hoofdkwartier van het Veldleger in 1918. Deze bestond uit een staf, twee telefoonsecties, een telegraafsectie, een optische sectie en een lijnsectie.

EERSTE WERELDOORLOG

Toen het Nederlandse leger mobiliseerde onder dreiging van de 1^e Wereldoorlog, hield op 1 augustus 1914 het Regiment Genietroepen op te bestaan. De meeste eenheden werden ingedeeld bij staven en hogere eenheden. De volgende oorlogsonderdelen werden gevormd: de telegraafafdeling van het Veldleger, van de 1^e t/m de 4^e Divisie en van de Cavaleriebrigade, de Vestingtelegraafdienst en de 5^e Compagnie Landweer Genietroepen. Alleen het Depot Genietroepen bleef in Utrecht bestaan met het overblijvend personeel.

2e Telegraafcompagnie 1923

In 1915 werden de eerste drie "auto-stations voor draadloze telegrafie" aangeschaft; een voor het Algemeen Hoofdkwartier, een voor het Hoofdkwartier Veldleger te Oosterhout en een voor het Stafkwartier van de IIe Divisie te Arnhem. Als voortvloeisel daaruit werd in oktober 1916 de Afdeling Radiotelegrafie opgericht bij de Inspecteur der Genie te Den Haag. Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog had deze afdeling een sterkte van ongeveer 540 man, waarvan ongeveer 150 telegrafisten. Na de demobilisatie ging deze afdeling op naar in het Regiment Genietroepen.

Bij een reorganisatie in 1917 werd een Verlichtings- en Radiotelegrafiecompagnie toegevoegd. De benamingen Bataljon Pioniers en Bataljon Technische Troepen kwamen te vervallen en zij werden respectievelijk I^e en IIe Bataljon genoemd. Dat IIe Bataljon bestond uit een Staf, een Veldtelegraafcompagnie, een Vestingtelegraafcompagnie en een Verlichtings- en Radiotelegraafcompagnie. Anderhalf jaar later werd een 4^e telegraafcompagnie toegevoegd. Op 2 januari 1919 werden de 1^e en 2^e Telegraafcompagnie weer opgericht en een dag later het Regiment Genietroepen.

Per 4 februari 1922 werd de Algemene Dienstplichtwet 1922 ingevoerd en kwamen de Militiewet, de Landweernet en de Landstormwet te vervallen.

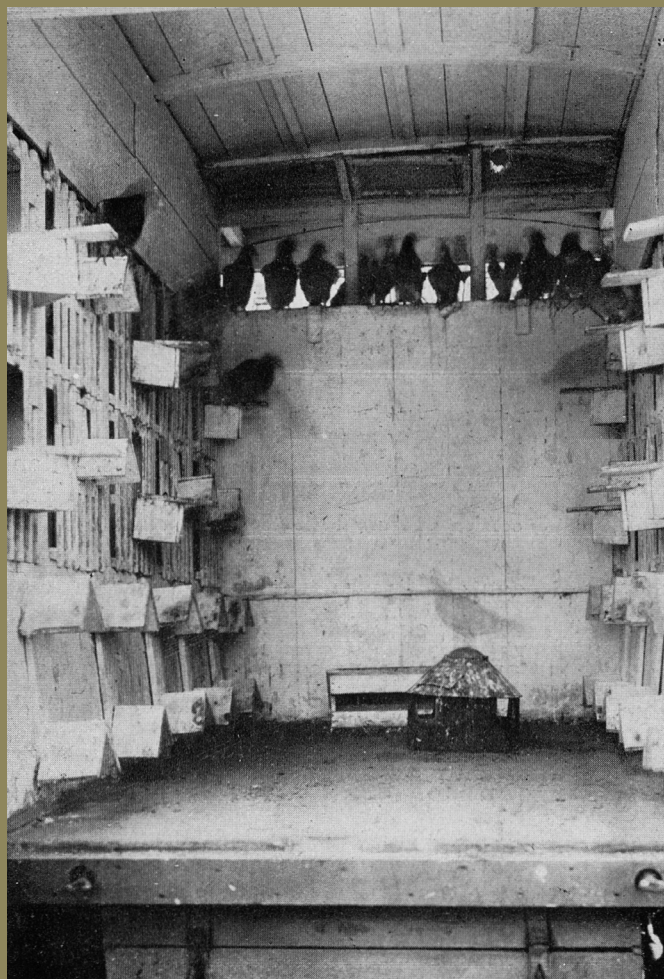
Mede als gevolg daarvan onderging het leger een algehele reorganisatie; de legerreorganisatie – van Dijk. Het Wapen der Genie ging bestaan uit de Staf van het wapen en het Regiment Genietroepen. Ook het Regiment Genietroepen werd behoorlijk gereorganiseerd¹² en bestond toen uit een staf, het I^e Bataljon (pioniers), het IIe Bataljon (telegraafstroepen) te Utrecht en het IIIe Bataljon (verlichtingstroepen). Elk bataljon bestond uit een staf en 2 Schoolcompagnieën. Het I^e Bataljon had daarnaast nog een peloton Spoorwegtroepen. De pioniers werden sterk ingekrompen, de telegraafstroepen bleven nagenoeg gelijk en de verlichtingstroepen werden aanzienlijk uitgebreid. Commandant van het IIe Bataljon (telegraafstroepen) was toen de Majoor J.C. Cramwinckel, die op 1 mei 1926 bevorderd werd tot luitenant-kolonel.

4 februari 1922 Algemene dienstplichtwet treed in werking

Een van de eerste vermeldingen in Nederland van het woord verbindingstroepen in plaats van telegraafstroepen dateert uit begin 1922. Op 20 januari 1922 hield de 'Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap' een vergadering, waarbij de kapitein van de Generale Staf Jhr. J.Th. Alting von Geusau – destijds leraar aan de Hogere Krijgsschool - een voordracht hield over 'De verbindingdienst op het gevechtveld'. Met de verbindingdienst werd nog niet het Wapen van de Verbindingdienst bedoeld, maar letterlijk "de dienst van het verbinden". Een van de onderwerpen was 'Organisatie en opleiding der verbindingstroepen'. In datzelfde jaar zou de Kapitein der Genie H.J.H. van Tarel in de Militaire Spectator van 1922 hier een artikel over schrijven getiteld "Organisatie en opleiding der verbindingstroepen". In bijvoorbeeld Engeland en Duitsland werd deze term al jaren eerder gebruikt. Toch zou het nog duren tot 3 oktober 1927 voordat in Nederland de naam telegraafstroepen werd gewijzigd in verbindingstroepen in het boekwerk "Vredes-organisatiën 1927"¹³. Een ogenschijnlijk kleine wijziging, maar een belangrijke stap op weg naar de latere zelfstandigheid.

Op 1 januari 1933 werd de Rijkspostduivendienst te 's-Gravenhage opgeheven. Die dienst had tot die tijd een vast postduivenstation te Den Haag en verplaatsbare postduivenstations bij de Verbindingsafdelingen van de divisies en de Lichte Brigade (later Lichte Divisie). "De werkzaamheden verbandhoudende met de voorbereidingen van postduivenverbindingen in oorlogstijd en bij vredesoefeningen worden met ingang van genoemden datum opgedragen aan den Commandant van het IIe Bataljon van het Regiment Genietroepen (verbindingstroepen) met wien in voorkomend geval desgewenscht overleg kan worden gepleegd met betrekking tot het gebruik van burgerpostduiven bij oefeningen." In de organieke sterkte van de eenheden werd de postduivenverzorger ge-

schrapt. Alleen op het Algemeen Hoofdkwartier bleef een Sectie Postduivenverzorgers, bestaande uit een adjudant en twaalf soldaten. In maart 1940 werd de Rijkspostduivendienst nieuw leven ingeblazen, waarschijnlijk vanwege de oorlogsdreiging. Op 24 juni 1940 bepaalde A. Seyss-Inquart¹⁴ dat alle postduiven geregistreerd moesten worden en kwam er een verbod om duiven vrij te laten vliegen. In 1942 moesten op bevel van de Duitsers zelfs alle postduiven worden geslacht. Kennelijk is het na de oorlog toch weer opgepakt, want in een artikel over het 50-jarig bestaan van de Rotterdamse Postduivenbond in 'Het vrije volk' van 6 november 1950, staat dat o.a. aanwezig was "overste Makkink van de Verbindingdienst, onder welke de militaire postduivendienst ressorteert". Sinds de reorganisatie van 1922 waren de drie bataljons bij de Genie elk groter dan de regimenten bij de andere wapens. Daarom werd per 1 oktober 1938 de Brigade Genietroepen opgericht op basis van het document "Vredesorganisatiën 1939"¹⁵. De drie bataljons heetten vanaf toen regimenten en de Verbindingstroepen waren opgenomen als het 2^e Regiment Genietroepen, bestaande uit een Regimentsstaf, met daarin het mobilisatiebureau, en drie schoolcompagnieën. Het 1^e Regiment waren de Pioniers en Spoorwegtroepen en het 3^e Regiment waren de Verlichtingstroepen. Door de verschillende technieken hadden alle drie de regimenten al een vrij zelfstandige status.

In 1939 liep de reorganisatie en werd er druk gebouwd op de Kromhoutkazerne in Utrecht. De Pioniers en de spoorwegtroepen zouden naar de Dumoulinkazerne te Soesterberg gaan; de Verbindingstroepen en Verlichtingstroepen naar Utrecht.

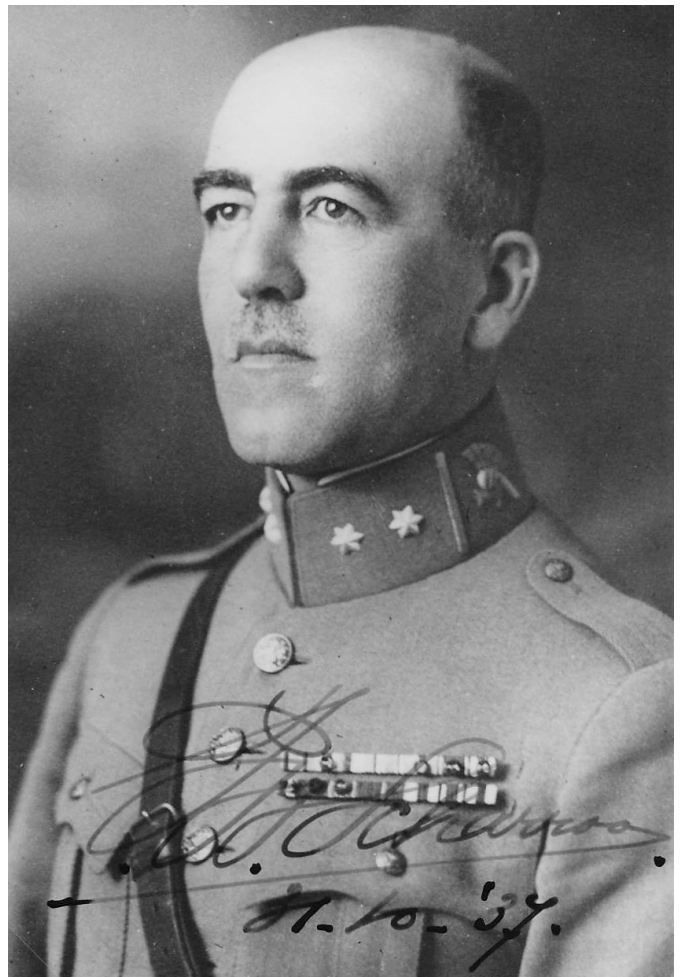
De Commandant van de Brigade Genietroepen was verantwoordelijk voor de aanmaak en aanschaf van verbindingsmaterieel. Aanvragen voor het aanbrengen c.q. verbeteren van optische, telefonische en telegrafische communicatie moesten bij hem worden ingediend door tussenkomst van de Inspecteur der Genie.¹⁶

TWEDE WERELDOORLOG

Bij de algehele mobilisatie op 28 augustus 1939 werden de opleidingen verzorgd door depots. De Brigade Genietroepen viel uiteen, omdat het gros van het personeel werd verdeeld over de operationele eenheden. De operationele delen van de verbindingstroepen werden ingezet bij de verbindingsafdelingen van het Algemeen Hoofdkwartier, het Veldleger, het 1^e t/m 4^e Legerkorps, de Lichte Brigade (later Divisie), de Peeldivisie, de Brigades A en B en de diverse Groepen binnen het Zuid- en Oostfront van de Vesting Holland.

Het overige personeel formeerde het Depot Genietroepen, waarvan de Staf, het IIe Bataljon (Verbindingstroepen), het IIIe Bataljon (Verlichtingstroepen) en IVe Bataljon (Spoorwegtroepen) naar Rotterdam werd verplaatst en het I^e Bataljon (Pioniers) naar Schoonhoven.

De Kolonel P.W. Scharroo was in 1940 de commandant van het Depot Genietroepen en tevens kantonnementscommandant Rotterdam. De foto is uit 1937, toen hij als luitenant-kolonel commandant was van het IIe Bataljon (Verbindingstroepen) van het Regiment Genie Troepen. Het IIe Bataljon (Verbindingstroepen) van het Depot Genietroepen telde in 1940 25 officieren, 142 onderofficieren en 568 manschappen en stond onder leiding van reserve Kapitein T. Beek. Bij die groep manschappen zaten 210 rekruten die net op 6 mei 1940 waren opgekomen. Aan het optreden van dit IIe Bataljon (Verbindingstroepen) van 10 tot 14 mei 1940 bij de Maasbruggen in Rotterdam hebben we ons eerste vaandelopschrift te danken en de leeuw, die we in langdurige bruikleen hebben van de gemeente Rotterdam als centraal deel van ons monument. Na de capitulatie op 15 mei 1940 werden alle eenheden ontbonden.

P.W. Scharroo

Eindnoten

- 1 Koninklijk Besluit van 9 maart 1878, nummer 14
- 2 Koninklijk Besluit van 10 augustus 1880, nummer 11
- 3 Koninklijk Besluit van 14 februari 1881, nummer 10
- 4 Koninklijk Besluit van 11 februari 1888, nummer 13
- 5 Koninklijk Besluit van 3 maart 1890, nummer 24
- 6 Koninklijk Besluit van 17 juni 1896, nummer 52
- 7 Koninklijk Besluit van 9 december 1899, nummer 18
- 8 Koninklijk Besluit van 11 September 1923, No. 91, en Beschikking van de Minister van Oorlog van 22 september 1923, 6e Afdeling, nummer 264
- 9 Koninklijk Besluit van 2 september 1903, nummer 147^a
- 10 Koninklijk Besluit van 14 juli 1904, nummer 11
- 11 Koninklijk Besluit van 28 maart 1913, nummer 38
- 12 Koninklijk Besluit van 6 mei 1922, nummer 45
- 13 Beschikking van de Minister van Oorlog van 13 september 1927, IIe Afdeling, nummer 3
- 14 In de oorlog *Reichskommissar für die besetzten Niederländischen Gebiete*
- 15 Beschikking Minister van Defensie, IIe Afdeling B, nummer 92
- 16 Ministeriële Beschikking van 2 maart 1936, Litt. X³⁸